

DE CWI COMPETENTIETEST ALS STUDIEKEUZE BEGELEIDINGSINSTRUMENT

Annemiek Osinga

Samenvatting

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Centrum voor Werk en Inkomen (CWI). In dit onderzoek is de CWI competentietest geëvalueerd. Als leerlingen op een goede manier begeleiding krijgen bij hun opleidingskeuze haken zij mogelijk minder snel af tijdens het volgen van de opleiding, omdat deze niet voldoet aan verwachtingen, interesses en capaciteiten. Met competentietests hoopt het CWI een positieve bijdrage te kunnen leveren aan het terugbrengen van voortijdig schoolverlaters (VSV'ers). De competentietest is in 2006 geïntroduceerd door middel van de zogenoemde VMBO Vouchers. Elke CWI vestiging kon 20 vouchers uitdelen aan een VMBO school in de regio. Om te testen of de CWI test daadwerkelijk een bijdrage kan leveren aan een goed verloop van het keuzeproces van VMBO leerlingen zijn vragenlijsten afgenomen. Hierbij is gebruik gemaakt van een gemakkelijke steekproef die bestaat uit drie populatiegroepen. De eerste groep bestaat uit geteste MBO leerlingen (N=40) en de tweede groep bestaat uit niet geteste MBO leerlingen (N=37). De derde groep bevat vierdejaars geteste VMBO leerlingen (N=25). De geteste MBO leerlingen (voucherleerlingen) zijn een jaar geleden getest tijdens het voucherproject. De VMBO leerlingen hebben recent de CWI test ondergaan. Naast de vragenlijsten zijn er interviews gehouden met vijf VMBO decanen op scholen die mee hebben gewerkt met de vouchers. De interviews zijn gehouden met het doel een beeld te krijgen van de ervaringen van VMBO decanen met betrekking tot de CWI tests.

Op basis van de onderzoeksliteratuur is een beroepskeuzemodel ontwikkeld. Het model bestaat uit drie fases. In de fantasiefase zijn keuzes voornamelijk gebaseerd op fantasie en nieuwsgierigheid. In de groeifase ontwikkelt de persoon een eigen persoonlijkheid welke beïnvloed wordt door zowel omgevingsfactoren als leerling gebonden factoren. In de oriëntatiefase krijgt de persoon verantwoordelijkheidsgevoel en wordt toekomstgericht. Na deze fase is de persoon in staat een beroepskeuze te maken. Gedurende de tweede fase, de zogenoemde groeifase, wordt een keuze gemaakt voor een vervolgopleiding. De doelgroep van het onderzoek bevindt zich in de groeifase. Tijdens de groeifase blijken zowel persoonlijke als omgevingsfactoren van invloed te zijn op het keuzeproces en de uiteindelijke keuze. Op basis van de in de onderzoeksliteratuur beschreven groeifase en de factoren die in hierin een rol spelen, zijn de onderzoeksinstrumenten voor deze studie ontwikkeld. Deze instrumenten bestaan uit leerling vragenlijsten en interviews met decanen.

Geteste leerlingen blijken meer tevreden te zijn met hun studiekeuze dan niet geteste leerlingen. De meerderheid van de geteste leerlingen is daadwerkelijk een richting op gegaan welke uit de test kwam en doet deze nog steeds. De persoonlijke aandacht die leerlingen krijgen tijdens het adviesgesprek naar aanleiding van de uitslag van de test laat leerlingen, ouders en decanen tot nieuwe inzichten komen, blijkt uit de vragenlijsten en interviews. Tevens zijn er minder geteste leerlingen gestopt met hun studie. Wel wordt door leerlingen en decanen opgemerkt dat het beter zou zijn de test eerder in het jaar plaats te laten vinden en het taalgebruik aan te passen aan het niveau van de leerling.

De mate van kwaliteit en de frequentie van de studiekeuzebegeleiding binnen de school blijkt samen te hangen met een goed verloop van het studiekeuzeproces van een leerling. Zowel gesprekken binnen de school als activiteiten georganiseerd door de school maken hier deel van uit. Naarmate de kwaliteit van de keuzebegeleiding beter wordt en er vaker gesprekken worden gevoerd met de decaan, ervaart de leerling het keuzeproces als minder moeilijk. Leerlingen geven aan dat activiteiten bij bedrijven en op gebied van beroepen nog onvoldoende aanwezig zijn binnen de studiekeuzebegeleiding. Dit kan opgelost worden door meer excursies, gastdocenten, bedrijvenbezoeken of beroepenbeurzen. Ook het CWI kan hieraan bijdragen, doordat het zicht heeft op de lokale arbeidsmarkt. Decanen geven aan dat het hierdoor mogelijk is een stap verder te kijken dan alleen een studierichting die een leerling leuk vindt of goed kan. Decanen ondervinden nog veel knelpunten in hun uitvoering van hun taak als decaan. Ze geven aan te weinig tijd te hebben om elke leerling voldoende individuele aandacht te geven. Daarnaast ervaren decanen afhankelijk te zijn van partijen als de overheid en de schoolleiding. Volgens de decanen helpt de CWI-test leerlingen en hun ouders in het maken van een keuze voor een vervolgopleiding en kan deze daarmee indirect een bijdrage leveren aan het voorkomen van VSV'ers. Maar de decanen geven ook aan dat daarin nog veel meer factoren een rol spelen, zoals de overgang van het VMBO naar het MBO.

Introductie

Sinds eind 2006 test het Centrum voor Werk en Inkomen (CWI) zowel werkzoekenden als VMBO scholieren op hun competenties. Dit wordt gedaan door middel van competentietests. In eerste instantie zijn deze competentietests ingezet voor werkzoekenden. Uit onderzoek onder klanten die de tests hebben doorlopen bleek men er echter zo positief tegenover te staan (de klanttevredenheid over het eerste halfjaar van 2007 onder cliënten die op competenties zijn getest leverde een rapportcijfer van 8,2 op), dat er is besloten de tests ook bij VMBO scholieren af te nemen. Allereerst voeren de leerlingen een intakegesprek waaruit blijkt aan welke tests behoefte is. Vervolgens worden de verschillende tests digitaal ingevuld. Afhankelijk van wat er uit de intake komt hebben ze de mogelijkheid tot interesstests, persoonlijkheidstests, beroepentests en capaciteitentests. Het testen kan op school, thuis of op het CWI zelf. De tests kunnen bestaan uit stellingvragen of kleine testjes (bijvoorbeeld reken- en taalkundig). De duur van de tests verschilt van 15 tot 60 minuten. De lengte van de tests is verkort vergeleken met die voor de werkzoekenden in verband met het lagere concentratiegehalte van een VMBO leerling. Na het testen maakt de leerling een afspraak met een CWI adviseur voor een individueel adviesgesprek. Tijdens dit gesprek krijgt de leerling advies over mogelijk geschikte vervolgopleidingen. Hiernaast kan de CWI adviseur een beeld geven van de situatie op de arbeidsmarkt in de regio en sector waarin de scholier met deze opleidingsrichting eventueel in zou komen te werken. Het doel van de test is om VMBO leerlingen te helpen bij het maken van een bewuste keuze voor een vervolgopleiding, door ze beter inzicht te laten krijgen in hun persoonlijke vaardigheden en kwaliteiten. Met behulp van de competentietests hoopt het CWI een positieve bijdrage te kunnen leveren aan het terugbrengen van de voortijdig schoolverlaters (VSV'ers).

Het gebruik van de competentietest in het VMBO is geïnitieerd door de zogenoemde VMBO-vouchers, die de overheid beschikbaar stelde ter ondersteuning van de beroepskeuzebegeleiding. Hierbij werden per vestiging 20 vouchers vergoed door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Alle CWI vestigingen kregen de mogelijkheid 20 tests af te nemen bij een VMBO school in hun regio. De decanen van de desbetreffende scholen hebben deze vouchers toegewezen aan vierdejaars VMBO leerlingen die moeite hadden met kiezen. Deze leerlingen zijn getest op competenties, interesse en motivatie. Het afnemen van de tests gebeurde door de CWI adviseurs op de school van de leerling. Voor het bespreken van de uitslag moest de leerling vervolgens een afspraak maken met een adviseur op het CWI voor een adviesgesprek. De eerste reacties van zowel decanen als leerlingen naar aanleiding van deze vouchers waren zodanig positief dat zowel het CWI als decanen de tests structureel in wil gaan zetten. Om die reden wil het CWI een evaluatie uitvoeren naar de effecten van deze competentietest voor VMBO leerlingen.

De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt:

In welke mate kunnen de competentietests van het CWI een bijdrage leveren aan het voorkomen van discrepantie tussen de gekozen MBO-opleiding enerzijds en de capaciteiten, interesses en verwachtingen van de leerling anderzijds?

Deze hoofdvraag zal beantwoord worden aan de hand van drie deelvragen.

1. *Welke leerling- en omgevingsfactoren zijn van belang bij de keuze voor een beroepsopleiding door leerlingen?*
2. *In welke mate is door de school geïnitieerde beroepskeuzebegeleiding van belang binnen het keuzeproces voor leerlingen?*

Met behulp van de ontworpen vragenlijst en interviews met decanen is de derde deelvraag beantwoord:

3. *In welke mate draagt de competentietest van het CWI, als onderdeel van de beroepskeuzebegeleiding van de school, bij aan het voorkomen van discrepantie tussen de gekozen MBO-opleiding enerzijds en de capaciteiten, interesses en verwachtingen van de leerling anderzijds?*

Allereerst zal in deze inleiding een samenvatting gegeven worden van het uitgevoerde literatuuronderzoek. Dit vormt het theoretisch kader waarop de leerling vragenlijst en interviewleidraad zijn gebaseerd. Vervolgens zullen de resultaten van de analyse van de vragenlijsten en interviews aan bod komen. Tot slot worden conclusies en aanbevelingen gedaan naar aanleiding van de resultaten.

Theoretisch kader

Een voortijdig schoolverlater is een jongere die geen onderwijs meer volgt en ook geen startkwalificatie heeft behaald (Hartgers, 2006). Men is in het bezit van een startkwalificatie met het behalen van een diploma HAVO, VWO of MBO niveau 2 of hoger. De leeftijdsgrens die hierbij wordt gehanteerd verschilt. In Europees verband worden alleen schoolverlaters van 18 tot en met 24 jaar als voortijdig schoolverlaters gezien. In Nederland gaat het om de groep van 12 tot en met 22 jaar, waarbij wel een leerplicht geldt tot 18 jaar zonder startkwalificatie (Hartgers, 2006).

Om voortijdig schoolverlaten te voorkomen, is het van belang dat jongeren goed begeleid worden in het maken van hun studie- en beroepskeuze. Een bewuste keuze voor een vervolgstudie hangt af van verschillende factoren. Het proces van deze keuze is door verschillende beroepskeuzepsychologen uitvoerig beschreven. Drie veel voorkomende namen zijn Ginzberg, Super en Holland (Crites 1969). Ook in recente onderzoeksliteratuur worden deze namen nog veel genoemd (Luken, 1996; Salvickas, 2001; Erikson et al., 2005). Bij de theorieën van alle drie de psychologen komt de invloed van zowel persoons- als omgevingskenmerken sterk naar voren. Holland noemt hierbij verschillende persoonlijkheden en bijbehorende interesses. Ginzberg en Super gebruiken beide stadia of fases om het keuzeprocess te omschrijven. Ginzberg noemt hierbij het fantasiestadium, het tentatief stadium en het realistische stadium. Super maakt onderscheid tussen de ontdekkingsfase, de groeifase en de ondernemende fase. De doelgroep binnen dit onderzoek kan geplaatst worden in één van deze stadia. In termen van Ginzberg is dit het tentatief stadium en in termen van Super is dit de groeifase, omdat het in dit stadium gaat om het maken van een opleidingskeuze, maar nog geen definitieve beroepskeuze.

Met de drie bovenstaande theorieën als uitgangspunt kan een model ontwikkeld worden met factoren die bij vierdejaars VMBO leerlingen een belangrijke rol spelen bij het maken van een studiekeuze. Voor leerlingen in het vierde jaar van het VMBO die een keuze moeten maken voor een vervolgopleiding is het belangrijk een goed zelfbeeld te ontwikkelen. Op basis van de theorieën van Super, Ginzberg en Holland lijken de volgende persoons- en omgevingsfactoren bij het maken van een bewuste vervolgoe keuze van invloed te zijn: etniciteit, omgeving (milieu), sociale status, school, regionale nabijheid van de school, studiekeuzebegeleiding binnen de school en (eigen inzicht in) interesses en capaciteiten.

Persoonlijkheid en sociale omgeving

Allereerst lijkt de studiekeuze af te hangen van persoonlijke kenmerken als sekse en etniciteit.. Hiernaast spelen omgevingsfactoren als gezin en Sociaal Economische Status (SES) een rol. Meisjes lijken bijvoorbeeld bewuster over hun keuze na te denken dan jongens (Evers, 2006; Meijer, Kuijpers & Bakker, 2006). Hiernaast hebben opleidingsniveau en beroepsrichting van ouders invloed op de keuze van hun kinderen (Werhorst, Sullivan & Cheung, 2003; Bloemen & Dellaert, 2000). Academisch opgeleide ouders praten vaker met hun kinderen over hun opleidingskeuze dan lager opgeleide ouders. Allochtone jongeren hechten vaak meer waarde aan de mening van hun ouders en vrienden dan autochtone jongeren (Evers, 2006).

De mate van invloed van ouders op het keuzeprocess wordt mede bepaald door de mate van betrokkenheid van ouders bij het keuzeprocess van hun kind (Röhrs, 1992). Om ouders een zo neutraal mogelijk advies te laten geven zouden ze betrokken moeten worden bij voorlichtingsactiviteiten van de school. Hierdoor krijgen ouders en tevens hun kinderen, een breder beeld op de beroepsmogelijkheden.

Interesse en capaciteiten

Naarmate een persoon ouder wordt, wordt deze zich meer bewust van zijn eigen interesses en kwaliteiten. Deze ontwikkeling wordt ook wel zelfconceptverheldering genoemd. Naast de kwaliteiten van een leerling zal de keuze van een opleidingsrichting afhangen van zijn of haar interesse, het ontwikkelde beroepsperspectief en de inschatting van eigen competenties. Uit de beroepspsychologie blijkt dat interesse en capaciteiten (competenties) dicht bij elkaar liggen. Binnen veel onderzoeken (Luken, 1995; Stokking, 1997) en theorieën (Crites, 1969) worden deze twee begrippen in één adem genoemd. Competentietests die capaciteiten en interesses meten helpen het zelfbeeld realistischer te maken. Hierdoor kan de persoon beter gefundeerde beslissingen nemen op het gebied van gewenst

opleidings- of functieniveau (Luken, 2007). Het inzicht in eigen kwaliteiten leidt tot een grotere zelfkennis. Een persoon met veel zelfkennis kan zijn eigen kwaliteiten beter benoemen en deze ook beter beargumenteren. Iemand die weet wat hij kan en wil en inzicht heeft in het eigen gedrag heeft betere kansen op de arbeidsmarkt (Luken, 2007).

School & studiekeuzebegeleiding

Om een goede keuze te kunnen maken en zich bewust te worden van zijn of haar eigen kwaliteiten en interesses heeft een leerling een goede keuzebegeleiding nodig (Röhrs, 1992). Het is belangrijk dat jonge, onervaren personen advies krijgen van deskundige volwassenen die door eigen levenservaring een schatting kunnen maken. Bij het opvoeden en onderwijzen van de jeugd in deze samenleving is persoonlijke advisering belangrijk (Röhrs, 1992). Wanneer een adviseur zich niet genoeg verdiept heeft in de persoonlijkheid van de adviesvrager zal deze niet betrouwbaar overkomen bij het geven van een advies. Hierdoor zal dit advies dan ook minder snel opgevolgd worden. In scholen zou dit al moeten starten bij binnenkomst van het kind in de basisschool. Door te kijken naar de interesses, fantasieën en activiteiten van een kind moet de begeleider al een pad gaan trekken. Langzamerhand zullen hier voorkeuren uit voortkomen en krijgt het kind interesse in een beroep of soorten beroepen.

In de meeste scholen in het voortgezet onderwijs blijkt weinig of geen beleid te zijn ten aanzien van loopbaanoriëntatie en keuzebegeleiding (Meijer, Kuijpers & Bakker, 2006). Als er in het VMBO keuzebegeleiding wordt gegeven dan is dit meestal beperkt tot begeleiding in de onderbouw (leerjaar 1 en 2). Deze begeleiding is dan geheel gericht op de keuze voor een sector voor de bovenbouw en niet op het bevorderen van een systematische reflectie door de leerling op zijn of haar arbeids- en/of levensloopbaan (Meijer et al., 2006). Ook de onderwijsraad (2007) concludeert dat aan de begeleiding van leerlingen bij hun studiekeuze en loopbaanoriëntatie nog het nodige te verbeteren valt. Het maken van een te lage studiekeuze is hierbij één van de grootste problemen. Met een te lage studiekeuze wordt bedoeld dat een leerling een opleiding kiest die minder eist van een leerling dan wat hij of zij op basis van zijn of haar capaciteiten aan zou kunnen. Begeleiding kan ervoor zorgen dat leerlingen eerder een studie kiezen die goed aansluit bij hun interesses en capaciteiten. Dit verlaagt de 'dropout' kansen en verhoogt de kansen van de leerlingen op de arbeidsmarkt (Onderwijsraad, 2007).

Doorstroom VMBO-MBO

Naast een goede keuzebegeleiding is een soepele doorstroom van het VMBO naar het MBO belangrijk. Boekhoud, Bunnik & Labruyère (2002) benadrukken in hun advies over doorstroming de noodzaak van onderwijsvormen die nauw aansluiten bij de persoonlijke ontwikkelingen van leerlingen. Dit betekent naast onderricht in kennis en vaardigheden ook loopbaanbegeleiding. Onderzoek door de Inspectie van het Onderwijs (2003) naar de samenwerking tussen VMBO scholen en MBO-instellingen maakt duidelijk dat veel VMBO scholen zich zorgen maken over de overstap die leerlingen moeten maken naar het MBO. VMBO scholen verliezen oud-leerlingen uit het oog, omdat er te weinig contact met de MBO-instellingen is. Hierdoor is een evaluatie naar de kwaliteit van de studiekeuzebegeleiding op het VMBO onmogelijk. Bovendien is de leerstofaanpak in het MBO zeer verschillend van die van het VMBO. Leerlingen worden bijvoorbeeld geacht veel zelfstandiger te werken dan dat ze gewend zijn van het VMBO. Om deze reden is goede begeleiding en ondersteuning vereist in de beginfase van het MBO vereist. VMBO-scholen vragen zich echter af of dit wel voldoende geboden wordt en vinden dat de leerlingen teveel in het diepe worden gegooid (Inspectie van het Onderwijs, 2003).

Activiteiten welke de aansluiting VMBO-MBO soepeler kunnen laten verlopen, naast de reguliere voorlichtingsdagen, zijn bijvoorbeeld snuffelstages, bedrijfsbezoeken, beroepskeuzetests, meeloopdagen, gastlessen en MBO-deelnemers die iets komen vertellen over hun opleiding aan VMBO leerlingen (Esch, Neuvel & Visscher, 2005). Hiernaast is volgens Regionale Opleidingscentra (ROC's) verbetering van samenwerking belangrijk. Hierbij valt te denken aan het leggen van contacten door middel van het creëren van overlegorganen of het opbouwen van netwerken. Deze afspraken kunnen, al dan niet in regionaal verband, vastgelegd worden in een convenant.

Model

Op basis van voorgaande onderzoeksliteratuur is een model ontwikkeld welke de ontwikkeling van een beroepskeuze van VMBO scholieren weergeeft. Zowel Super als Ginzberg maken gebruik van

fases. Het beroepskeuzemodel bestaat uit drie fases, welke zouden moeten leiden tot een bewuste beroepskeuze:

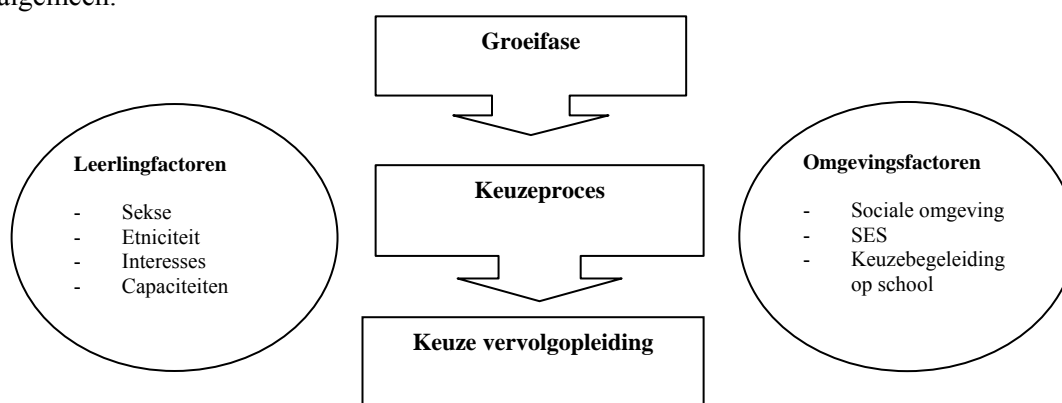
Fase 1: De fantasie/ontdekkingsfase: in deze fase is het kind volop in ontwikkeling en baseert het zijn keuzes voornamelijk op basis van fantasie en nieuwsgierigheid.

Fase 2: Groeifase: de persoon ontwikkelt een eigen persoonlijkheid welke beïnvloed wordt door zowel omgevingsfactoren als leerling gebonden factoren. In deze fase wordt de studiekeuze gemaakt.

Fase 3: Oriëntatiefase: de persoon ontwikkelt verantwoordelijkheidsgevoel en gaat als gevolg hiervan concrete plannen stellen voor de toekomst. Ook wordt de persoon onafhankelijk en gaat hierdoor zelf keuzes maken.

Na deze laatste fase is het aannemelijk dat de persoon zich ver genoeg heeft ontwikkeld om een bewuste beroepskeuze te maken. De doelgroep van dit onderzoek, VMBO-leerlingen, lijken de meeste overeenkomsten te vertonen met het door Ginzberg genoemde tentatieve stadium en de door Super genoemde groeifase aangezien deze leerlingen in hun vierde leerjaar een keuze moeten maken voor een vervolgstudie. In het model (Figuur 1) is de naam 'groeifase' gehanteerd. Deze groeifase is wederom op te delen in verschillende stadia. Tijdens het keuzeproces is de leerling bezig met het oriënteren op een vervolgopleiding. De mate waarin de leerling moeite heeft met dit keuzeproces kan afhangen van verschillende leerling en omgevingsfactoren. Vanuit het keuzeproces ontwikkelt zich de keuze voor een vervolgopleiding. De mate van tevredenheid hierover hangt tevens af van de leerling- en omgevingsfactoren welke gedurende de gehele fase van invloed zijn.

In dit onderzoek zal het keuzeproces geoperationaliseerd worden in termen van de beleving van het keuzeproces door de leerling. Hierbij zal gekeken worden hoe moeilijk of hoe gemakkelijk een leerling het vond om een keuze te maken. Bij de keuze van een vervolgopleiding gaat het om de vraag of de leerling vindt dat hij of zij de juiste keuze gemaakt heeft. In dit model wordt de CWI test als één van de middelen beschouwd waarmee scholen hun keuzebegeleiding vorm kunnen geven. Het model vormt de leidraad voor de ontwikkeling van de leerling vragenlijsten en de interviews met de decanen. Er zal gekeken worden naar verschillen tussen geteste en niet geteste leerlingen wat betreft beleving van het keuzeproces en hun uiteindelijke keuzetevredenheid. Ook de relatie tussen overige leerling- en omgevingsfactoren en beleving van het keuzeproces en de uiteindelijke keuzetevredenheid zal geanalyseerd worden. In de interviews met de decanen zal naast keuzebegeleiding in het algemeen speciale aandacht besteed worden aan hun ervaringen met de CWI test. Door zowel leerlingen als decanen te bevragen, kan er vanuit twee perspectieven worden nagegaan hoe wenselijk de CWI-test is binnen de keuzebegeleiding van de school en binnen het keuzeproces van de leerlingen in het algemeen.

Figuur 1: Groeifase VMBO leerling

Allereerst zal begonnen worden met een beschrijving van de methode en de onderzoeksopzet, waarbij de instrumenten en respondenten besproken worden. Vervolgens zijn de resultaten weergegeven van zowel de vragenlijsten als de interviews. Tot slot zullen conclusies en aanbevelingen gegeven worden.

Methode

In dit hoofdstuk wordt de gehanteerde onderzoeksmethode besproken. Dit zal gedaan worden aan de hand van het beschrijven van de benaderde respondenten, de ontworpen instrumenten en de gehanteerde procedure. Op deze drie aspecten zal achtereenvolgens worden ingegaan.

Respondenten

De populatiegroepen van dit onderzoek bestaan uit zowel decanen als leerlingen afkomstig uit het noorden, oosten, zuiden en midden van Nederland. Hiervoor is gekozen, omdat de omvang van het onderzoek beperkt was. Er zijn drie groepen leerlingen benaderd. Deze zijn geselecteerd op basis van een gemakkelijkheidsteekproef. De eerste groep bestaat uit leerlingen die ongeveer een jaar geleden een test hebben afgelegd bij het CWI, de zogenoemde “voucher leerlingen”. De gegevens hiervan zijn opgevraagd bij de desbetreffende CWI vestigingen. Er zijn 98 leerlingen schriftelijk benaderd voor het invullen van de vragenlijst en 40 hiervan hebben de vragenlijst ingevuld teruggestuurd. Deze leerlingen hebben ondertussen een keuze gemaakt voor een vervolgopleiding, zijn wel of niet geswitcht, zijn gezakt voor hun examen, of zijn aan het werk. De tweede groep bestaat uit 37 eerstejaars MBO leerlingen van het ROC van Twente van de opleidingen Bouwkunde niveau 4 en ICT Medewerker niveau 1 die niet getest zijn door het CWI. Hierbij is een aangepaste versie van de vragenlijst klassikaal afgenomen. Naast deze twee groepen is er nog een groep leerlingen bevraagd met een derde versie van de vragenlijst. Deze groep bestaat uit 25 VMBO eindexamenleerlingen waarbij enkele maanden geleden de CWI test is afgenomen en die nog maar kort geleden een vervolgkeuze hebben moeten maken. Op deze manier kan de mening over de test vergeleken worden tussen leerlingen die een jaar geleden zijn getest en leerlingen die pas enkele maanden geleden zijn getest.

Van de totale populatie geteste leerlingen bestaat 62,7% uit mannelijke en 37,3% uit vrouwelijke respondenten. Hierbij moet opgemerkt worden dat de tweede onderzoeksgroep volledig uit jongens bestaat. Dit kan een vertekend beeld weergeven van de realiteit. Ongeveer 14% van de respondenten is allochtoon, voor het grootste deel afkomstig uit Turkije en de Nederlandse Antillen. In totaal zijn er vijf VMBO decanen geïnterviewd van vijf verschillende scholen waarbij de VMBO vouchers zijn ingezet. Deze decanen bekleeden deze functie allen parttime, naast het lesgeven.

Instrumenten

Om de zeggingskracht van de resultaten te vergroten is triangulatie toegepast. Dit wil zeggen dat er gebruik gemaakt is van meerdere soorten meetinstrumenten, te weten interviews en vragenlijsten. Beide instrumenten zijn ontworpen naar aanleiding van het uitgevoerde literatuuronderzoek en het hierdoor ontstane theoretisch kader.

Er is gekozen voor een leerling vragenlijst, omdat op deze manier veel gegevens in korte tijd verzameld kunnen worden. Voor alle drie de groepen leerlingen is een andere versie van de vragenlijst gehanteerd. De vragenlijsten zijn zoveel mogelijk aangepast aan het lees- en denkniveau van deze leerlingen. Concreet houdt dit in dat de vragenlijsten niet te lang zijn en er hoofdzakelijk gebruik gemaakt is van korte en gesloten vragen in de vorm van stellingen. Vooraf is de vragenlijst getest op de jongste groep leerlingen, de VMBO leerlingen. Naar aanleiding van deze pilot is de definitieve vragenlijst ontwikkeld. De beantwoording gebeurde met behulp van een 5 puntsschaal of een 3 puntsschaal. Bij de meeste vragen moesten de leerlingen aangeven of ze het met bepaalde stellingen helemaal eens, eens, niet eens/niet oneens, mee oneens of helemaal mee oneens waren. Alleen in de vragenlijst voor de geteste leerlingen zijn vragen gesteld over de CWI-test.

Het interview is als instrument gekozen om dieper in te kunnen gaan op de ervaringen van de VMBO decanen. Tijdens de interviews is ingegaan op zowel positieve ervaringen als eventuele knelpunten welke de decanen ondervonden hebben tijdens het afnemen van de CWI-tests. Daarnaast zijn er vragen gesteld over de keuzebegeleiding op VMBO scholen in het algemeen en over de problematiek rondom voortijdig schoolverlaten. Voor het interview is een leidraad opgesteld, waarin de mening van decanen wat betreft studiekeuzebegeleiding in het VMBO, het VSV probleem en de CWI test zelf aan de orde kwamen.

Procedure

De “voucher leerlingen” zijn schriftelijk benaderd. Via de jongeren adviseurs van de CWI vestigingen in de regio, zijn de adressen van deze deelnemers verkregen. Vervolgens zijn er in totaal 98 vragenlijsten verstuurd naar leerlingen in het noorden en oosten van Nederland. Zij konden deze thuis invullen. Om een zo hoog mogelijke respons te verkrijgen was er een prijs verbonden aan het terugsturen van de vragenlijsten. Drie van de deelnemers die hun vragenlijst hadden teruggestuurd hebben Ipod ontvangen.

De tweede groep niet geteste MBO leerlingen, is klassikaal benaderd voor het invullen van de vragenlijst. Na contact te hebben gehad met de betreffende ROC zijn er twee verschillende locaties van het ROC van Twente in Hengelo bezocht. De 37 eerstejaars leerlingen die hier aanwezig waren hebben de vragenlijst klassikaal ingevuld en ter plekke weer ingeleverd. Omdat dit onderzoek plaatsvond aan het einde van het schooljaar, was het niet mogelijk om een meer diverse groep leerlingen te benaderen.

De VMBO examenleerlingen zijn zowel klassikaal als schriftelijk benaderd. Door de eindexamenperiode waren de leerlingen moeilijk te bereiken. Via de post en na het maken van hun examen hebben er in totaal 25 leerlingen de vragenlijst ingevuld.

Het eerste contact naar de decanen toe is via e-mail verlopen. Vervolgens is er telefonisch contact geweest om een tijd en datum vast te leggen. De interviews hadden meestal een duur van ongeveer 60 minuten.

Data analyse

Voor het analyseren van de vragenlijsten is gebruik gemaakt van het statistische softwareprogramma SPSS 15.0 voor Windows. Voor de analyses is uitgegaan van het theoretisch kader dat in de introductie beschreven is. Dit betekent dat beleving keuzeprocés en keuzetevredenheid als afhankelijke variabele beschouwd zijn en de leerling- en omgevingsfactoren als onafhankelijke variabelen. Tevens is naar de relatie gekeken tussen de twee afhankelijke variabelen.

Resultaten

In het vorige hoofdstuk is beschreven hoe de data verzameld en geanalyseerd zijn. In dit hoofdstuk zullen de resultaten van deze analyse besproken worden. Allereerst zal de analyse van de data die verzameld is met de vragenlijsten besproken worden. Mogelijke samenhang tussen de afhankelijke en onafhankelijke variabelen is geanalyseerd met de “bivariate Pearson productmoment correlatie” en de independent Student’s t-test. Vervolgens worden de belangrijkste uitkomsten vanuit de interviews met de decanen besproken.

Analyse vragenlijsten

In totaal hebben 102 leerlingen de vragenlijst ingevuld. De groepen zijn onderverdeeld in 40 ‘voucher leerlingen’, 25 VMBO en 37 eerstejaars ROC leerlingen. De voucher leerlingen hebben de CWI test een jaar geleden ondergaan, de VMBO leerlingen recentelijk en de ROC leerlingen zijn niet getest. Het grootste gedeelte (51%) van de leerlingen heeft de theoretische leerweg gevolgd in het VMBO. Daarvan is 86,3 % hierna doorgestroomd naar het MBO, waarvan 75% naar een BOL opleiding. Degenen die niet doorgestroomd zijn naar het MBO hebben gekozen voor HAVO, of zijn hier ondertussen al mee gestopt. Van de totale populatie bestaat 37% uit meisjes en ongeveer 63% uit jongens. Ruim 14% van de gehele populatie is allochtoon. Bijna 17% van de 77 leerlingen die met een MBO opleiding begonnen waren, is inmiddels gestopt.

In het conceptuele model kunnen twee afhankelijke variabelen worden onderscheiden, namelijk beleving keuzeprocés en keuzetevredenheid. De beschrijvende gegevens hiervan zijn weergegeven in Tabel 1. Beide variabelen lijken vanuit het theoretische kader afhankelijk te zijn van de verschillende factoren weergegeven in het model. Van Tabel 1 kan afgelezen worden dat de leerlingen gemiddeld genomen het keuzeprocés als tamelijk moeilijk hebben ervaren met een gemiddelde van 2,55. De leerlingen die al op het MBO zitten zijn gemiddeld behoorlijk tevreden met hun uiteindelijke studiekeuze (2,39). In het model wordt er ook vanuit gegaan dat er een relatie is tussen beleving keuzeprocés en de uiteindelijke keuzetevredenheid. Met de “bivariate Pearson productmoment correlatie” is deze samenhang onderzocht. Het blijkt dat er tussen deze twee

variabelen een zwak verband is van 0,15 ($p < 0,05$). Keuzetevredenheid lijkt dus enigszins samen te hangen met de moeite die leerlingen hebben met het maken van een keuze, hoe gemakkelijker het keuzeproces, hoe positiever men is over de uiteindelijke keuze.

Tabel 1: *Beschrijvende gegevens van de afhankelijke variabelen beleving keuzeproces en keuzetevredenheid in gemiddelden en standaarddeviaties*

Naam (n)	Omschrijving	Gem. (SD)
Beleving keuzeproces (101)	Verloop van het keuzeproces van de leerling, waarbij 1= erg moeilijk en 5 = erg gemakkelijk	2,55 (1,35)
Keuzetevredenheid (77)	Mate waarin de leerling tevreden is met de keuze voor een vervolgopleiding, waarbij 1 = helemaal niet tevreden en 3= heel erg tevreden	2,39 (0,54)

De onafhankelijke variabelen die zijn gebruikt om het model te toetsen, worden beschreven in Tabel 2. De gehanteerde naam, een omschrijving en de gemiddelden en standaarddeviaties zijn weergegeven. Als er meerdere items samen een factor representeerden is de betrouwbaarheid getoetst van deze samengestelde variabelen. In dit geval (hiervan is enkel sprake bij de variabele 'toekomstperspectief') is de grootte van Cronbach's alpha en de grootte van de schaal weergegeven. Uit de resultaten blijkt dat leerlingen gemiddeld vaak (2,71) hun ouders raadplegen tijdens het studiekeuzeproces. Ook lijkt het dat leerlingen een goed toekomstperspectief, dus bijvoorbeeld later veel geld verdienen of een grotere kans hebben op een goede baan, belangrijk vinden bij het maken van een studiekeuze. Hiernaast lijken leerlingen hun studiekeuze in behoorlijk grote mate te baseren op basis van capaciteiten.

In alle drie de vragenlijsten is aan de leerlingen gevraagd wat ze vonden van de kwaliteit van de keuzebegeleiding binnen hun VMBO school. Men is hierover redelijk tevreden (2,03). In aanvulling hierop is in de vragenlijst specifiek gevraagd in welke mate de verschillende studiekeuze begeleidingsmaterialen wel of niet aanwezig waren binnen de school op het moment dat zij een keuze moesten maken. Het blijkt 67% van alle leerlingen aangeeft dat er geen excursies naar bedrijven zijn georganiseerd vanuit de school. Ook lessen door mensen uit het bedrijfsleven is bij 67,3% van de leerlingen niet door de school georganiseerd. Tevens geeft 50% aan geen bezoek aan een beroepenbeurs te hebben gebracht.

Door middel van een open vraag is gevraagd wat leerlingen nog gemist hebben aan keuzebegeleiding vanuit de school. Deze vraag kwam voor in alle drie de vragenlijsten. Hierop heeft 13,7% geen antwoord gegeven en 27,5% gaf aan niets gemist te hebben. De meeste overige leerlingen zijn positief over het maken van een test en willen beroepentesten graag eerder in het jaar. Er wordt bijvoorbeeld aangegeven dat elke leerling een CWI test zou moeten maken. Hiernaast raden een aantal leerlingen meer persoonlijke aandacht en individuele begeleiding aan. Bovendien, wat ook al uit voorgaande bleek, is er meer behoefte aan excursies, stages en informatie over welke opleidingen voor welke beroepen geschikt zijn

Tabel 2: *Beschrijvende gegevens per onafhankelijke variabele met de totale gemiddelden en standaarddeviaties, voor alle drie de leerling groepen samen*

Naam (n)	Omschrijving	Gem. (SD)
SES		
Hoeveelheid boeken thuis (102)	Hoeveelheid boeken die een leerling thuis heeft als graadmeter voor de sociaal economische status, waarbij 1 = 0-10 en 5 >200.	2,66 (1,27)
School		
Frequentie gesprek decaan (102)	Frequentie waarmee een leerling de decaan van de school gesproken heeft over studiekeuze, waarbij 1 = niet en 3 = veel.	2,02 (0,77)
Kwaliteit hulp school (102)	Mate waarin de leerling vindt dat de school goed geholpen heeft bij het maken van een vervolgkeuze, waarbij 1= niet goed en 3= heel goed.	2,03 (0,70)
Sociale omgeving		
Frequentie gesprek ouders (102)	Frequentie waarmee een leerling met ouders gepraat heeft over studiekeuze, waarbij 1=niet en 3=veel.	2,71 (0,54)
Frequentie gesprek vrienden (102)	Frequentie waarmee een leerling met vrienden gepraat heeft over studiekeuze waarbij 1=niet en 3=veel.	2,22 (0,68)
Interesse		
Andere opleidingen niet leuk (102)	Mate waarin de leerling voor een vervolgopleiding heeft gekozen, omdat andere opleidingen niet leuk waren, waarbij 1 = helemaal mee oneens en 5 is helemaal mee eens.	2,79 (1,06)
Toekomstperspectief (102)*	Mate waarin de leerling voor een vervolgopleiding heeft gekozen, vanwege een goed toekomstperspectief, waarbij 1 = helemaal mee oneens en 5 is helemaal mee eens.	3,54 (0,78)
Capaciteiten		
Goed in de vakken (102)	Mate waarin de leerling gekozen heeft voor een vervolgopleiding omdat deze goed is in de studiegerelateerde vakken, waarbij 1= helemaal mee oneens en 5 is helemaal mee eens.	3,50 (0,94)
Opleiding is niet te moeilijk (102)	Mate waarin de leerling gekozen heeft voor een vervolgopleiding omdat deze niet te moeilijk is, waarbij 1 = helemaal mee oneens en 5 is helemaal mee eens.	3,03 (1,22)

* Schaal bestaande uit 3 items waarbij $\alpha = 0.58$, deze waarde is laag, maar het betreft hier ook slechts 3 items.

In Tabel 3 worden de factoren welke vanuit het theoretisch kader invloed kunnen hebben op een wel of niet bewuste studiekeuze getoetst met behulp van een bivariate Pearson productmoment correlatie. Hierbij worden de moeite die een leerling heeft ervaren tijdens het studiekeuzeproces (beleving studiekeuzeproces) en de uiteindelijke tevredenheid met de studiekeuze (tevredenheid studiekeuze) als afhankelijke variabelen beschouwd. De eerst genoemde variabele is door alle respondenten beantwoord, de tweede enkel door de MBO leerlingen (zowel getest als niet getest). Er is gekeken of er een verband bestaat tussen deze twee variabelen en de factoren welke naar verwachting vanuit het theoretisch kader invloed hebben op een bewuste studiekeuze.

Tabel 3: *Bivariate Pearson productmoment correlatie beleving keuzeproces en keuzetevredenheid*

	Beleving keuzeproces (n=101)	Keuzetevredenheid (n=77)
SES (n=102)		
Hoeveelheid boeken thuis	0,12	0,10
Invloed school (n=102)		
Frequentie gesprek decaan	0,22*	0,07
Frequentie gesprek mentor	0,20*	-0,08
Kwaliteit keuzebegeleiding school	0,23*	0,13
Invloed sociale omgeving (n=102)		
Frequentie gesprek ouders	0,04	0,12
Frequentie gesprek vrienden	-0,02	-0,02
Interesse (n=102)		
Ander opleidingen niet leuk	-0,04	0,02
Toekomstperspectief	-0,07	0,05
Capaciteiten (n=102)		
Opleiding is niet te moeilijk	0,05	-0,09
Ik ben goed in de vakken	-0,30**	-0,05

*= significant bij $p < 0,05$ en ** significant bij $p = 0,01$

Uit de Pearson correlaties in Tabel 3 blijkt dat Sociaal Economische Status onder deze groepen leerlingen geen duidelijk aanwijsbare factor is die samenhangt met de beleving van het studiekeuzeproces of de keuzetevredenheid. De factor school geeft bij alle drie de aspecten een beperkt verband weer met de beleving van het keuzeproces (0,23). De frequentie van de gesprekken binnen de school (beide correleren zwak met 0,22 gesprek decaan, 0,20 gesprek mentor) en de kwaliteit van de studiekeuzebegeleiding lijkt enigszins samen te hangen met een positieve beleving van het keuzeproces. Dit betekent dat leerlingen die veel contact hebben gehad met hun decaan meer tevreden zijn over de kwaliteit van de hulp die de school hen heeft geboden en tevens meer tevreden zijn met het verloop van het keuzeproces. Het is opvallend dat de beoordeelde kwaliteit van de begeleiding binnen de school geen invloed lijkt te hebben op de uiteindelijke keuzetevredenheid. Verder blijkt dat het aantal gesprekken met de sociale omgeving geen verband heeft met een positieve beleving van het keuzeproces of met de studietevredenheid. Als laatste heeft een keuze die sterk gebaseerd is op capaciteiten geen verband met een goed verloop van het keuzeproces of de studiekeuzetevredenheid. Een significant negatieve samenhang is gevonden tussen beleving keuzeproces en het wel of niet goed zijn in de gerelateerde vakken. Een leerling die een keuze heeft gemaakt omdat hij goed is in de vakken, is veel minder tevreden met het keuzeproces dan een leerling waarbij het goed zijn in de vakken geen rol heeft gespeeld. De factor hangt echter niet samen met de keuzetevredenheid.

Een opmerkelijk resultaat is dat er geen significant verband gevonden is met de afhankelijke variabele keuzetevredenheid. Uitgaand van het model, voortgekomen uit de literatuur werd dit wel verwacht. Een oorzaak hiervoor kan zijn, dat in het model het keuzeproces wordt beschreven, terwijl in de analyse de keuzetevredenheid wordt getoetst.

In Tabel 4 wordt een overzicht gegeven van de verschillen tussen groepen die zijn geanalyseerd met behulp van de Student's t-test. Er is onderscheid gemaakt tussen de groepen CWI wel of niet getest, sekse, etniciteit en de periode tussen het testen en afname van de vragenlijst. In Tabel 4 worden de beschrijvende gegevens weergegeven en in Tabel 5 de resultaten van de Student's t-test. In Tabel 5 is gekeken naar verschillen tussen groepen wat betreft beleving keuzeproces en keuzetevredenheid.

Tabel 4: *Beschrijving gehanteerde groepen op basis van percentage.*

Naam	Omschrijving	%
Getest/niet getest + periode afname vragenlijst na testen	1 = voucherleerling (1 jaar geleden getest, n=40)	39
	2= VMBO leerling (kort geleden getest, n=25)	25
	3= ROC leerling (niet getest, n=37)	36
Sekse	1 = meisje (n= 38)	37
	2 = jongen (n= 64)	63
Etniciteit	1 = autochtoon (n=88)	14
	2= allochtoon (n=14)	86

Allereerst is gekeken naar verschillen tussen geteste en niet geteste leerlingen (voucher leerlingen en ROC leerlingen). Voucher leerlingen lijken enigszins meer tevreden te zijn met hun vervolgkeuze dan ROC leerlingen ($p < 0,05$). Dit verschil is weliswaar significant, maar kleiner dan een halve standaarddeviatie dus weinig betekenisvol. Naar aanleiding van de Student's t-test is er in Tabel 5 geen significant verschil zichtbaar wat betreft beleving keuzeprocessus tussen wel en niet geteste leerlingen. Geteste leerlingen lijken het proces als moeilijker ervaren te hebben in vergelijking met niet geteste leerlingen. Dit verschil is weliswaar niet significant, maar beslaat wel meer dan een halve standaarddeviatie. Dit kan verklaard worden door het feit dat de leerlingen waaraan de vouchers door de decanen zijn uitgedeeld meestal leerlingen waren waarvan de decaan wist dat deze al moeite hadden met het succesvol doorlopen van het keuzeprocessus.

Ten tweede is gekeken naar verschil tussen geslacht. Vanuit de literatuur is gebleken dat jongens vaak minder moeite hebben met het keuzeprocessus dan meisjes (Evers, 2006). Ook uit dit onderzoek blijkt dat meisjes het keuzeprocessus significant als moeilijker ervaren dan jongens. Dit verschil beslaat bijna een hele standaarddeviatie, dus is betekenisvol. Uiteindelijk zijn meisjes wel meer tevreden met hun studiekeuze, alhoewel dit verschil weinig betekenisvol is. Meisjes lijken het dus moeilijker te vinden een keuze te maken, maar maken deze uiteindelijk wel bewuster. Ook dit komt overeen met het beeld dat uit de onderzoeksliteratuur naar voren is gekomen (Evers, 2006).

Als derde is gekeken naar verschillen tussen allochtone en autochtone leerlingen wat betreft beleving keuzeprocessus en tevredenheid studiekeuze. Autochtone leerlingen blijken significant meer tevreden te zijn met hun keuze dan allochtone leerlingen. Er blijkt vrijwel geen verschil te bestaan tussen beide groepen bij de beleving van het keuzeprocessus.

Als laatste is er gekeken naar verschillen tussen de voucherleerlingen die een jaar geleden getest zijn en de VMBO leerlingen die enkele maanden geleden getest zijn. De vraag wat betreft keuzetevredenheid kon niet aan beide groepen gesteld worden, aangezien de VMBO leerlingen nog niet begonnen zijn aan hun vervolgopleiding. Wel is gekeken naar verschil tussen de groepen wat betreft het keuzeprocessus. VMBO leerlingen blijken het keuzeprocessus significant moeilijker te ervaren dan voucherleerlingen. Dit verschil zou verklaard kunnen worden door het feit dat de VMBO leerlingen kort geleden pas gekozen hebben en de druk van het kiezen ze nog erg bijstaat. Voor de voucherleerlingen is dit inmiddels meer dan een jaar geleden.

Aan de leerling is ook de vraag gesteld of ze de test liever wat eerder in het jaar zouden hebben gehad. Deze stelling komt overigens niet voor in Tabel 5. De VMBO leerlingen (2,00) zijn het hier significant vaker mee eens dan de voucherleerlingen (2,15). Het feit dat deze mening sterker naar voren komt bij de VMBO leerlingen kan wederom te maken hebben met het feit dat de VMBO leerlingen pas net een vervolgkeuze gemaakt hebben, of zelfs nog in het keuzeprocessus zitten. Voor de voucherleerlingen was het ruim een jaar geleden dat ze de test hebben ondergaan.

Tabel 5 *Beleving keuzeprocess en keuzetevredenheid naar wel of geen CWI-test, sekse en etniciteit, in gemiddelden en standaarddeviatie.*

	Beleving keuzeprocess (n=101) Gem. (SD)	Keuzetevredenheid (n=77) Gem. (SD)
Getest of niet getest		
Getest (n=40)	2,33 (1,19)	2,48 (0,60)*
Niet getest (n=36)	3,03 (1,48)	2,30 (0,46)
Sekse		
Meisje (n=38)	2,03 (0,99)*	2,43 (0,66)*
Jongen (n=64)	2,80 (1,43)	2,37 (0,49)
Etniciteit		
Autochtoon (n=88)	2,52 (1,34)	2,40 (0,55)*
Allochtoon (n=14)	2,50 (0,71)	2,00 (0,00)
Periode tussen test en vragenlijst		
Jaar geleden getest (n=39)	2,15 (1,27)*	n.v.t.**
Recentelijk getest (n=25)	2,00 (0,82)	n.v.t.**

* = significant met $p < 0,05$

** Recent geteste leerlingen hebben nog geen keuze gemaakt, hiervoor kan dus geen samenhang berekend worden wat betreft keuzetevredenheid

Gestopt

Het indirecte doel van de CWI test is om ook een bijdrage te leveren aan het verminderen van het aantal leerlingen die de school zonder diploma verlaten, omdat de door hen gekozen opleiding niet goed bij hun capaciteiten en interesses past. Hierom is aan allebei de groepen MBO leerlingen gevraagd of ze nog steeds dezelfde opleiding doen die ze na het VMBO gekozen hebben en zo niet waarom ze dan gestopt zijn. Van alle MBO leerlingen zijn in totaal 17 leerlingen gestopt met de opleiding waarmee ze gelijk na het VMBO begonnen zijn. De redenen hiervoor lopen uiteen. De meerderheid van de leerlingen vindt dat de opleiding niet aansloot bij zijn verwachtingen of interesses. Met beide stellingen was 61% het helemaal mee eens of mee eens. Van de 40 voucherleerlingen is ruim 12% gestopt terwijl van de ROC leerlingen ruim 32% gestopt is met hun eerste opleiding. Hoewel het hier om kleine aantallen gaat en er nog veel meer andere factoren een rol hierin hebben gespeeld, lijkt het erop dat geteste leerlingen minder vaak stoppen met hun opleiding dan niet geteste leerlingen.

Oordeel over de CWI test

Uit Tabel 5 is gebleken dat geteste leerlingen meer tevreden zijn met hun uiteindelijke keuze. In de vragenlijst is een aantal aanvullende vragen gesteld over hun ervaringen met de CWI test. Bij 37% van de geteste leerlingen heeft de CWI test invloed gehad op hun definitieve keuze. Zo'n 60% van de geteste leerlingen is het ermee eens tot helemaal mee eens dat zij door de test beter inzicht in hun eigen kwaliteiten hebben gekregen en 37% weet naar aanleiding hiervan ook beter welke opleiding bij hem past. Ruim 53% geeft aan tot nieuwe inzichten te zijn gekomen door het maken van de test en 20% geeft aan dat hun keuze ook daadwerkelijk is veranderd naar aanleiding van de test. Hiernaast heeft ruim 52% zich uiteindelijk aangemeld voor een studierichting, voortgekomen uit de test. Bij het adviesgesprek zat in 9% van de gevallen een decaan, bij 39% een ouder of verzorger en in 49% hiervan zat er niemand bij. Wanneer gekeken wordt naar het adviesgesprek ervoer bijna 71% het gesprek als positief en heeft bij bijna 77% het adviesgesprek ook geholpen bij het maken van een bewuste keuze. Ruim 52% heeft de test liever wat eerder in het jaar.

Uitwerking interviews decanen

Om een beeld te krijgen van de ervaringen van VMBO decanen met betrekking tot de CWI tests zijn interviews afgenomen. Er zijn vijf decanen geïnterviewd, afkomstig van scholen uit verschillende delen van het land. Er is gebruik gemaakt van een semi-gestructureerd interview. De interviews vonden plaats op de school zelf en duurden ongeveer een uur. In deze paragraaf zullen de resultaten besproken worden. Allereerst zullen de geïnterviewde decanen beschreven worden in Tabel 6. Hierna worden belangrijkste uitkomsten en resultaten per deelonderwerp besproken. In de eerste deelparagraaf worden de ervaringen van de decaan met studiekeuzebegeleiding in het algemeen besproken. De mening van de decaan betreft dit onderwerp zal hierin aan bod komen. Tevens komt het Voortijdig schoolverlaters (VSV) probleem aan de orde. In de tweede deelparagraaf wordt dieper ingegaan op de functie van de CWI test binnen de keuzebegeleiding. Dit wordt besproken aan de hand van positieve aspecten, verbeterpunten en aanbevelingen met betrekking tot de test.

Tabel 6 : *Beschrijving respondenten interviews VMBO decanen*

	VMBO aanbod	Bezetting	Aantal geteste leerlingen
Decaan A	Alle richtingen	Parttime	35 van de 212 leerlingen
Decaan B	Alle richtingen	Parttime	20 van de 300 leerlingen
Decaan C	Alle richtingen	Parttime	20 van de 200 leerlingen
Decaan D	Theoretische leerweg	Parttime	20 van de 95 leerlingen
Decaan E	Theoretische leerweg	Parttime	20 van de 95 leerlingen

Knelpunten binnen de studiekeuzebegeleiding in VMBO

De decanen hebben verschillende knelpunten genoemd in hun uitvoering van studiekeuzebegeleiding. De factoren die hieraan bijdragen zullen onderstaand besproken worden.

Tijdgebrek

Alle geïnterviewde decanen voeren het decaanschap parttime uit, naast lesgeven. Een gevolg hiervan is dat men zich niet volledig kan wijden aan deze taak. Alle decanen merkten op men er wel meer tijd aan wil besteden, maar dat die tijd er vaak niet is. Twee decanen geven aan dat dit opgelost zou kunnen worden door het aannemen van een stagiaire om werk uit handen te nemen en uit te zoeken waar binnen de school knelpunten zitten en dus verbetering vereist is. Aangezien decanen vaak parttime lesgeven, worden zij geregeld gevraagd werk op te pakken van zieke of uitgevallen collega's. Dit gaat ten koste van hun werkzaamheden als decaan.

Drie van de vijf decanen geven aan afhankelijk te zijn van mentoren die de leerlingen door moeten sturen. Ook mentoren hebben vaak onvoldoende tijd, met als gevolg dat de leerlingen niet genoeg individuele aandacht krijgen. Hierdoor worden volgens alle decanen vooral leerlingen die veel problemen hebben met hun keuze niet opgemerkt. Dit zijn juist de leerlingen die doorgestuurd zouden moeten worden naar de decaan.

Het testen van leerlingen als studiekeuzebegeleiding is volgens alle decanen belangrijk binnen het VMBO. Zowel in de tweede als in de vierde klas worden leerlingen getest. In de tweede klas voor het kiezen van een sector en in de vierde klas voor het maken van een studiekeuze. Leerlingen worden bewuster van hun eigen capaciteiten en gaan hierdoor tevens bewuster kiezen. Wel is het volgens de decanen belangrijk dat na het maken van een test de uitslag ervan persoonlijk besproken wordt. Vaak komt men hier door tijdgebrek niet aan toe. Daardoor is het effect van de testen vaak beperkt.

Financiering en beleid

Naast tijdgebrek worden er door de decanen een drietal partijen genoemd waarvan zij afhankelijk zijn voor een goede uitvoering van hun begeleidingstaken. Het is voor de decanen onduidelijk waaraan overheidsgelden die bedoeld zijn voor loopbaanoriëntatie uiteindelijk aan besteed worden. Omdat

scholen zelf hun budgetten kunnen opstellen (lumpsum financiën) is het de vraag of er wel voldoende geld gereserveerd wordt voor begeleiding. Het is opmerkelijk dat alle decanen dit gebrek aan inzicht in financiën niet alleen de school verwijten, maar ook de overheid. Deze zou eisen moeten stellen aan de scholen voor wat betreft de besteding van deze gelden. Twee van de vijf decanen zien deze afhankelijkheid van zowel de overheid als de schoolleiding echt als een knelpunt om het decaanschap naar behoeven uit te kunnen voeren. Een mogelijke oplossing volgens één van de decanen is, een meetinstrument te ontwikkelen om zowel de kwaliteit als de hoeveelheid studiekeuzebegeleiding te meten en op basis daarvan beleid te ontwikkelen.

Leerling-motivatie

‘Wanneer leerlingen oneigenlijke keuzes maken, wordt achteraf vaak opgemerkt dat het beste vriendje of vriendinnetje ook voor deze opleiding heeft gekozen’, aldus decaan A. Leerlingen worden volgens hem sterk beïnvloed door hun sociale omgeving. Leerlingen die moeilijk een keuze kunnen maken, zijn hier volgens decaan A vatbaarder voor dan leerlingen die al beter weten wat ze willen. Het is belangrijk dat juist deze leerlingen door zowel mentor als decaan opgemerkt worden. Deze leerlingen kunnen dan extra geprikkeld worden een bewuste keuze te maken. Drie decanen geven aan dat mede door de mentorafhangelijkheid en het tijdgebrek deze leerlingen nog te weinig worden opgemerkt.

Betrokkenheid ouders

De motivatie van een leerling om een bewuste keuze te maken, hangt naast eigen motivatie ook af van de betrokkenheid van de ouders. Alle vijf de decanen merken op dat wanneer ouders geregeld meekomen naar voorlichtingsdagen of voorlichtingsavonden hun kinderen zichtbaar gemotiveerder zijn en een betere keuze maken dan leerlingen waarbij hier geen sprake van is. Deze leerlingen praten thuis vaker over het maken van een keuze. Hierdoor worden zij meer gestimuleerd na te denken over hun vervolgopleiding dan leerlingen waarbij de ouders minder betrokken zijn.

Aansluiting VMBO-MBO

Ontevredenheid met de uiteindelijke opleidingskeuze wordt ook veroorzaakt door een slechte aansluiting van het VMBO naar het MBO. Dit wordt door vier van de vijf decanen aangegeven. Leerlingen krijgen ineens te maken met veel meer vrijheid dan op het VMBO en worden geacht zelfstandig te kunnen werken. Met name BBL leerlingen worden afgeschrikt door de hoeveelheid theorie die er toch nog aanwezig is. ‘Na het VMBO vallen leerlingen in een groot gat, waardoor velen na een paar maanden uitvallen. Door meer samenwerking en communicatie tussen VMBO scholen en ROC’s zou deze aansluiting minder problemen op hoeven leveren.’, aldus Decaan D, werkzaam in een kleine school. Leerlingen op deze school worden door de grootte van de school in een beschermde omgeving opgeleid en ontvangen veel individuele aandacht. Hierdoor wordt de stap naar het MBO nog groter. Door middel van bijvoorbeeld voorlichting en gastcolleges door ROC leerlingen aan VMBO leerlingen zouden VMBO leerlingen volgens deze decaan al een veel duidelijker beeld kunnen krijgen van het MBO.

Geschiktheid en gepercipieerde kwaliteit van de CWI test

Na de knelpunten in de studiekeuzebegeleiding is dieper ingegaan op de CWI competentietest als studiekeuze begeleidingsinstrument. De ervaringen en mogelijke verbeterpunten met betrekking tot de tests komen hierbij aan de orde. De resultaten zullen met behulp van positieve aspecten verbeterpunten besproken worden. Ten slotte zullen er nog een paar aanbevelingen, afkomstig van de decanen, gedaan worden.

Positieve aspecten van de test

Door de decanen zijn verschillende voordelen genoemd na het gebruik van de CWI-test.

- De CWI-test is geheel kosteloos. Zowel voor decanen, maar ook voor ouders en leerlingen maakt dit de test toegankelijk. Zolang dit zo blijft, zullen alle decanen het hanteren van de tests continueren (door alle decanen genoemd).
- Het CWI wordt als professioneel ervaren. Ten tijde van de VMBO vouchers was het hele proces tot in de details goed geregeld. Dit heeft een positieve indruk achtergelaten bij de

decanen. Bovendien zijn de adviseurs opgeleid tot het geven van een professioneel advies (door drie decanen genoemd).

- Het CWI is toegankelijk. Ook na afloop van het vouchers project is de drempel om terug te komen naar het CWI laag gebleven voor de decanen. 'Als er een leerling getest moet worden, kan er te allen tijde naar het CWI worden gebeld of gemaïld en kan de leerling er bijna de volgende dag al terecht,' aldus decaan B.
- Het CWI heeft veel beter zicht op de lokale arbeidsmarkt dan de decanen zelf. Wanneer een leerling zeer geïnteresseerd is in een studierichting waarvan de kans klein is om er in de regio werk mee te vinden, zal de CWI adviseur dit aangeven. De leerling kan hier rekening mee houden door óf een andere studierichting te kiezen, óf werk te zoeken in een andere regio met als gevolg een langere reistijd of verhuizing. Deze bewuste overweging kan bovendien een bijdrage leveren aan de daling van de werkloosheid in de desbetreffende regio (door twee decanen genoemd).
- De CWI adviseur is een onafhankelijke partij ten opzicht van de leerling. De adviseur is iemand van buiten de school waarmee de leerling nooit eerder mee in aanraking is gekomen. De persoonlijke aandacht van deze onafhankelijke professionele adviseur laat een positieve indruk achter bij de leerlingen (door drie decanen genoemd).
- Voor leerlingen werkt de test verhelderend met betrekking tot het inzicht in eigen competenties. De leerling krijgt meer zelfvertrouwen en durft met meer zekerheid uit te spreken waar hij goed in is. Bij bijvoorbeeld een intake gesprek voor een leer/werkplek kan dit een positieve uitwerking hebben (decaan E).
- Ook ouders komen tijdens het adviesgesprek vaak tot nieuwe inzichten. Op deze manier kunnen ouders, naar aanleiding van de uitkomsten van de test, hun kinderen beter begeleiden (decaan C).
- Door het testen en adviseren uit te besteden aan het CWI houden decanen meer tijd over voor andere begeleidingsactiviteiten. Naast dat de adviseur een professioneler advies kan geven zal het de decaan dus werk uit handen nemen. (Decaan E) .

Verbeterpunten

- Tijdens het maken van de tests is er vrijwel altijd een volwassen persoon aanwezig. Dan wel een docent, dan wel een medewerker van het CWI. Dit is tot nu toe ook noodzakelijk gebleken, omdat er begrippen in de test voorkomen die door de leerlingen niet begrepen worden. Vanuit organisatorisch oogpunt zou het praktischer zijn om de leerling de test volledig zelfstandig te kunnen laten maken. In dit geval zou wel het taalgebruik vereenvoudigd moeten worden.
- Vrijwel alle decanen bevelen aan het afnemen van de test eerder in het jaar plaats te laten vinden. Het vouchers project vond plaats in maart. Wanneer de test in november afgenomen zou worden, zou dit een goede voorbereiding zijn voor het bezoeken van de voorlichtingsevenementen in januari. Wanneer de leerlingen voor het bezoeken van deze evenementen al een test hebben afgelegd, kan gericht gekeken worden naar een vervolgopleiding. Op deze manier kan worden voorkomen dat een leerling doelloos gaat rondkijken naar alle opleidingen welke in steeds grotere getallen worden aangeboden.
- Binnen alle scholen zijn tot nu toe alleen vierdeklas leerlingen getest door het CWI. De decanen staan echter niet negatief tegenover een testmoment in de tweede klas ten tijde van het sectorkeuzemoment. Het aanpassen van de test op het niveau van de leerling zal dan wel een noodzaak worden voor het hanteren van de test.
- Het CWI heeft bij ouders vaak nog een negatief imago, geassocieerd aan werkloosheid en werkzoekenden. Om deze reden is het enthousiasme onder ouders nog niet erg groot, wanneer ze horen dat hun kinderen door school naar het CWI gestuurd worden. (decaan C)

Overige aanbevelingen

Naast positieve aspecten en verbeterpunten zijn er door enkele decanen nog een tweetal punten genoemd welke de moeite waard zijn om te benoemen.

- In de meeste gevallen worden leerlingen gestuurd die, na het gebruikelijke studiekeuzetraject te hebben doorlopen, nog geen vervolgkeuze hebben kunnen maken. Een voorwaarde die gesteld wordt door één van de decanen is dat de leerling zelf gemotiveerd moet zijn aan de test mee te doen. De leerling moet aan kunnen tonen zelf voldoende ondernomen te hebben om het studiekeuzeproces te laten slagen.
- Momenteel werken vakdocenten met hun eigen netwerk voor het vinden van BBL-plekken voor leerlingen. Zoals al eerder gezegd heeft het CWI oog op de lokale arbeidsmarkt. Wanneer het CWI hier een bemiddelende rol in kan spelen, zouden meer mogelijkheden kunnen worden benut. Ideaal zou zijn wanneer een BBL leerling in de zomer al kan beginnen bij een BBL plek. Door bijvoorbeeld in februari al een voorlichting door verschillende bedrijven en CWI te laten geven en geïnteresseerde leerlingen in contact te brengen met deze bedrijven zou bovenstaande gerealiseerd kunnen worden. Op deze manier is er een doorstroom van vakantiebaantje naar leerwerkplek. Drie van de vijf decanen zien hier een grote toegevoegde waarde in.

Conclusies en aanbevelingen

In dit onderzoek zijn de ervaringen van leerlingen en decanen met de CWI competentietest in kaart gebracht. In totaal hebben 102 leerlingen de ontwikkelde vragenlijst ingevuld, verdeeld over drie groepen. Twee groepen eerstejaars MBO leerlingen, waarvan een groep de test een jaar geleden heeft ondergaan (N=40) en een groep die de test niet heeft ondergaan (N=37). De derde groep bestaat uit VMBO leerlingen en heeft vragenlijst enkele maanden na het testen ingevuld (N=25). Hiernaast zijn interviews afgenomen bij vijf VMBO decanen van verschillende scholen verspreid over het land. Door middel van het onderzoek is geprobeerd een antwoord te verkrijgen op de hoofdvraag:

In welke mate kunnen de competentietests van het CWI een bijdrage leveren aan het voorkomen van discrepantie tussen de gekozen MBO-opleiding enerzijds en de capaciteiten, interesses en verwachtingen van de leerling anderzijds?

Om deze vraag te beantwoorden zijn drie deelvragen opgesteld, welke luiden:

1. *Welke leerling- en omgevingsfactoren zijn van belang bij de keuze door een beroepsopleiding voor leerlingen?*
2. *In welke mate is beroepskeuzebegeleiding geïnitieerd door de school van belang binnen het keuzeproces voor leerlingen?*
3. *In welke mate draagt de competentietest van het CWI, als onderdeel van de beroepskeuzebegeleiding van de school, bij aan het voorkomen van discrepantie tussen de gekozen MBO-opleiding enerzijds en de capaciteiten, interesses en verwachtingen van de leerling anderzijds?*

De onderzoeksvragen zullen achtereenvolgens besproken worden, waarna er een algemene conclusie zal worden getrokken als antwoord op de hoofdvraag. Vervolgens zullen er beperkingen en aanbevelingspunten gegeven worden. De aanbevelingen zijn opgedeeld in aanbevelingen voor de praktijk en aanbevelingen voor verder onderzoek. In de aanbevelingen voor de praktijk komen praktische tips voor het hanteren van de CWI test aan bod. In de aanbevelingen voor verder onderzoek worden aspecten voor eventueel verder onderzoek aanbevolen. Hiernaast worden de beperkingen van het huidige onderzoek besproken.

Onderstaand zullen de deelvragen beantwoord worden. Hieruit zal duidelijk worden welke factoren naar aanleiding van het onderzoek nog meer van invloed zijn op een bewuste studiekeuze en in welke mate beroepskeuzebegeleiding geïnitieerd door de school van belang is binnen het keuzeproces.

Welke leerling- en omgevingsfactoren zijn van belang bij de keuze voor een beroepsopleiding door leerlingen?

Met behulp van een “bivariate Pearson productmoment correlatie” en een Student’s t-test is gekeken of de leerling- en omgevingsfactoren vanuit het theoretisch kader daadwerkelijk invloed hebben op het

keuzeproces of de uiteindelijke tevredenheid van de leerling. Uit de gemiddelden blijkt dat leerlingen behoorlijk vaak hun ouders raadplegen voor hun studiekeuze. Decanen geven aan dat wanneer ouders betrokken zijn bij het keuzeproces van hun kind deze leerlingen zichtbaar gemotiveerder zijn een betere keuze te maken dan leerlingen waarvan ouders dit niet zijn. De mate waarin leerlingen hun ouders raadplegen blijkt geen invloed te hebben op de uiteindelijke keuzetevredenheid.

De leerling factor sekse is van belang bij het keuzeproces. Meisjes blijken het keuzeproces als moeilijker te ervaren dan jongens maar zijn uiteindelijk meer tevreden met hun studiekeuze. Meisjes lijken het dus moeilijker te vinden een keuze te maken, maar maken deze uiteindelijk wel bewuster. Dit komt overeen met eerder onderzoek (Evers, 2006).

Allochtone leerlingen blijken minder tevreden te zijn met hun studiekeuze dan autochtone leerlingen. Dit zou ervoor pleiten om meer aandacht te besteden aan keuzebegeleiding van allochtone leerlingen.

Pas geteste leerlingen lijken meer moeite te hebben met het keuzeproces dan leerlingen die een jaar geleden zijn getest. Na een jaar lijken leerlingen minder zwaar terug te kijken op het keuzeproces dan wanneer ze er middenin zitten. Hier moet bij gezegd worden dat alle geteste leerlingen al meer moeite hadden met kiezen. Decanen hebben namelijk leerlingen gestuurd waarvan ze wisten dat ze moeite hadden met kiezen.

In welke mate is door de school geïnitieerde beroepskeuzebegeleiding van belang binnen het keuzeproces voor leerlingen?

Het blijkt dat de omgevingsfactor keuzebegeleiding op school positief samenhangt met de beleving van het keuzeproces. De frequentie waarmee een leerling praat met mensen binnen de school lijkt samen te hangen met het verloop van het keuzeproces. Tevens is de kwaliteit van beroepskeuzebegeleiding een samenhangende factor met de tevredenheid over het verloop van het keuzeproces. Beide factoren hebben echter geen invloed op de uiteindelijke tevredenheid met de opleidingskeuze. Wanneer leerlingen meer tevreden zijn over deze kwaliteit lijken ze beter een keuze te kunnen maken. Tegelijkertijd geven decanen aan dat de beroepskeuzebegeleiding binnen het VMBO nog veel knelpunten vertoont. Dit is volgens hen voornamelijk een gevolg van tijdgebrek en hiernaast speelt de matige kwaliteit van de doorstroom van VMBO naar MBO een rol.

Verder blijkt dat door de school geïnitieerde activiteiten bij en door bedrijven vaak niet aanwezig zijn. Hierbij gaat het voornamelijk om excursies naar bedrijven, les van gastdocenten vanuit het bedrijfsleven en het bezoeken van een beroepsbeoefenaar.

In welke mate draagt de competentietest van het CWI, als onderdeel van de beroepskeuzebegeleiding van de school, bij aan het voorkomen van discrepantie tussen de gekozen MBO-opleiding enerzijds en de capaciteiten, interesses en verwachtingen van de leerling anderzijds?

De ingevulde vragenlijsten geven een positief beeld weer van de CWI test. Leerlingen die de CWI test hebben gedaan blijken significant meer tevreden te zijn met hun studiekeuze dan niet geteste leerlingen. Een grote meerderheid heeft beter inzicht gekregen in zijn eigen kwaliteiten en heeft zich bovendien aangemeld voor een studierichting, voortgekomen uit de test.

Zoals bleek uit de vragenlijsten worden beroepsgerichte activiteiten vaak niet geïnitieerd door de school. Volgens decanen ligt de oorzaak hiervan voornamelijk bij gebrek aan tijd. De competentietest zou hieraan bij kunnen dragen. Doordat het CWI zicht heeft op de lokale arbeidsmarkt heeft het de mogelijkheid een stap verder te kijken dan alleen een studierichting die een leerling leuk vindt of goed kan. De adviseur kan aangeven hoe groot de kans is dat de leerling werk vindt in de regio of dat de leerling misschien zou moeten verhuizen om een baan te vinden in de studierichting die hij leuk vindt. Op deze manier kost het decanen geen extra tijd en zal de leerling een beter zicht hebben zijn of haar persoonlijke de beroepsmogelijkheden.

Vanuit de interviews met de decanen komen zowel positieve punten als verbeterpunten naar voren. Decanen merken op dat leerlingen meer vertrouwen krijgen in hun eigen kwaliteiten en een bewustere keuze kunnen maken voor een vervolgopleiding door het maken van de test. Deze bewustere keuze kan ertoe leiden dat leerlingen minder snel stoppen met hun opleiding. Dit blijkt tevens uit de analyse van de vragenlijsten. Het percentage leerlingen dat na hun eerste opleidingskeuze is gestopt, is significant lager bij de voucher leerlingen dan bij de ROC leerlingen. Het adviesgesprek

is volgens decanen een voorwaarde om de testen te blijven hanteren. Het voeren van een gesprek met een onafhankelijk, professioneel adviseur maakt een positieve indruk en helpt leerlingen bij het krijgen van een beter inzicht in eigen competenties.

Als verbeterpunt wordt aanbevolen de test eerder in het jaar plaats te laten vinden. Hiernaast zou de test aangepast moeten worden op het niveau van de leerling, zodat deze volledig zelfstandig gemaakt kan worden.

Samengevat kan uit het onderzoek de volgende conclusie getrokken worden: de CWI competentietest lijkt inderdaad bij te dragen aan het voorkomen van discrepantie tussen de gekozen MBO-opleiding enerzijds en de capaciteiten, interesses en verwachtingen van de leerling anderzijds.

Wanneer deze structureel ingevoerd zou worden, zou dit mede bij kunnen dragen aan het oplossen van het VSV probleem. Hiernaast geven decanen aan dat er nog andere knelpunten van grote omvang bestaan welke bijdragen aan dit probleem. Tijdgebrek met als gevolg te weinig individuele begeleiding voor de individuele leerling is hier een voorbeeld van. Maar ook de aansluitingsproblemen tussen VMBO en MBO leiden volgens de decanen tot veel uitval van leerlingen in het MBO. Hiernaast blijkt uit de interviews met de decanen dat er meer controle uitgeoefend zou kunnen worden door de overheid. Om het probleem volledig op te lossen, is er dus nog een lange weg te gaan. De CWI test zou hierin een kleine, doch nuttige rol kunnen spelen.

Praktische aanbevelingen

Tijdens het interviewen en naar aanleiding van de vragenlijsten zijn een aantal praktische aanbevelingen te noemen. Onderstaand zullen de drie belangrijkste nogmaals besproken worden.

Aanwezigen tijdens gesprek

Vanuit het CWI zou nog meer benadrukt kunnen worden dat het ook voor ouders van grote waarde is het adviesgesprek bij te wonen. Uit de statistieken blijkt dat nu bij slechts 39% van de gesprekken een ouder of verzorger aanwezig was. Zowel voor leerlingen als voor ouders zou een adviesgesprek erg verhelderend kunnen werken. Decanen geven aan dat zelfs ouders vaak tot nieuwe inzichten komen wanneer ze de uitslag van de test te horen krijgen. Bovendien zijn ouders de belangrijkste informatiebron wanneer het gaat over praten over studiekeuze. Wanneer zij een goed beeld hebben van de kwaliteiten waarover hun kind beschikt, zullen ouders beter in staat zijn een gedegen advies te geven. Ook voor decanen zou het goed zijn enkele gesprekken te volgen. Geen van de geïnterviewde decanen heeft een gesprek bijgewoond en oordeelt op dit moment enkel vanuit ervaringen van leerlingen en ouders over de kwaliteit ervan. Wanneer een decaan bij het gesprek zit, kan deze bij een later gesprek bovendien refereren naar de uitslag en het gesprek van de test.

Tijdstip test

Zowel decanen als leerlingen achten het wenselijk het testmoment eerder in het jaar te laten plaatsvinden. Wanneer een leerling voor het bezoeken van voorlichtingsevenementen, welke in januari plaatsvinden, een test heeft ondergaan, zal deze gerichter gaan zoeken naar opleidingen. Tevens geven beide partijen aan dat een testmoment in een eerder leerjaar (bijvoorbeeld voor het sectorkeuzemoment in de tweede klas) bij zou dragen aan een bewuste studiekeuze. Dit zou een korte interesstest, aangepast op het niveau van de leerling kunnen zijn.

Niveau van de test

Tijdens het maken van de tests is er vrijwel altijd een volwassen persoon aanwezig. Dan wel een docent, dan wel een medewerker van het CWI. Dit is tot nu toe ook noodzakelijk gebleken, omdat er begrippen in de test voorkomen die door de leerlingen niet begrepen worden. Vanuit organisatorisch oogpunt zou het praktischer zijn om de leerling de test volledig zelfstandig te kunnen laten maken. In dit geval zou wel het taalgebruik vereenvoudigd moeten worden.

Beperkingen en aanbevelingen voor verder onderzoek

Naast de praktische aanbevelingen zijn er een aantal aspecten welke de kwaliteit van het onderzoek beïnvloeden. Deze beperkingen zullen onderstaand besproken worden met daarbij aanbevelingen voor verder onderzoek gegeven.

Generaliseerbaarheid

De decanen geïnterviewd voor het onderzoek zijn afkomstig uit noord, zuid en midden Nederland. De voucherleerlingen enkel uit de regio noordoost, de ROC leerlingen enkel uit Hengelo en de VMBO leerlingen uit het zuiden en noorden van Nederland. Om deze redenen kunnen de conclusies niet betrokken worden op heel Nederland en is het onderzoek dus niet generaliseerbaar. Om in staat te zijn landelijke conclusies te kunnen trekken, zou hetzelfde onderzoek nog een keer uitgevoerd moeten worden op landelijk niveau met een voor deze populatie representatieve steekproef van leerlingen en decanen.

De gemakkelijkheidsteekproef heeft ertoe geleid dat de niet geteste groep enkel uit mannelijke respondenten bestaat. Verschillen tussen wel en niet geteste jongens en meisjes konden hierdoor niet geanalyseerd worden.

Model

Tussen een aantal factoren in het model is een verband gevonden maar met de meeste niet. Dit betekent niet dat de veronderstelde relaties in het model niet overeenkomen met de werkelijk situatie. Daarvoor is de reikwijdte van dit onderzoek in termen van representativiteit en kwaliteit van de instrumenten te beperkt. Maar het geeft wel aan dat een vervolgonderzoek naar hoe leerlingen in de groeifase keuzes maken zeer relevant is.

Tijdens het analyseren van de resultaten bleek er bijvoorbeeld geen samenhang te bestaan met de afhankelijke factor keuzetevredenheid. De mate waarin een leerling tevreden is met zijn uiteindelijke studiekeuze lijkt niet af te hangen van de persoons- en omgevingsfactoren uit het model. Een reden hiervoor kan zijn dat het model het keuzeprocess weergeeft en niet de uiteindelijke tevredenheid. Er kan verondersteld worden dat er andere factoren van invloed zijn op deze tevredenheid. De overgang van VMBO naar MBO kan hierin bijvoorbeeld een rol spelen. Zowel vanuit de interviews met de decanen als vanuit de literatuur wordt aangegeven dat deze overgang vaak problemen oplevert. De ontevredenheid heeft in dat geval niet te maken met het keuzeprocess op het VMBO, maar met de kwaliteit van de aansluiting van de gekozen opleiding op het VMBO.

Verschillende niveaus

De populatiegroepen van het onderzoek beslaan enkel VMBO en MBO leerlingen. Eén van de factoren in het model welke invloed zou kunnen uitoefenen op een studiekeuze is Sociaal Economische Status (SES). Leerlingen van een lager opleidingsniveau hebben gemiddeld een lager SES dan leerlingen van een hoger opleidingsniveau. Er kan dus vanuit worden gegaan dat de gemiddelde SES van de onderzochte groep leerlingen ongeveer hetzelfde is. Dit kan een reden zijn dat er geen significant verschil te vinden is tussen de verschillende SES niveaus en tevredenheid studiekeuze.

Kwaliteit vragenlijst

De verschillende versies van de vragenlijst zijn gebaseerd op het theoretisch kader. Tijdens de analyse bleek echter dat er weinig betrouwbare schalen te vinden waren. Hierdoor kan de betrouwbaarheid van de vragenlijst in twijfel worden getrokken. Door meerdere items met betrekking tot één dezelfde factor toe te voegen waren er waarschijnlijk meer schalen gevonden en kon de betrouwbaarheid meer worden gewaarborgd. Bij een eventueel landelijk onderzoek zou de vragenlijst hierop verbeterd moeten worden.

Referenties

- Boekhoud, P., Bunnik, P. & Labruyère, L. (2002) *Doorstroomagende beroepsonderwijs*. Woerden: Drukkerij Zuidam en Zonen.
- Bloemen, H. & Delleart, B. (2000) *De studiekeuze van middelbare scholieren*. CentER Applied Research. Den Haag: Servicecentrum Uitgevers
- Crites, J.O. (1969). *Vocational Psychology. The studie of Vocational Behavior and Development*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Evers, W. (2006) *Succesvol kiezen. Onderzoek naar studiekeuzegedrag van VMBO-leerlingen*. Hengelo: ROC van Twente.
- Esch van, W., Neuvel, J. & Visscher, K. (2005). *Monitor regeling impuls beroepsonderwijskolom: voortgang 2003*. 's Hertogenbosch: CINOP
- Hartgers M. (2006) *Voortijdig schoolverlaten vanuit het voorgezet onderwijs in Nederland en 21 Antillianengemeenten naar herkomstgroepering, 2004 en 2005*. [Elektronische versie]
- Inspectie van het Onderwijs, (2008). *Onderwijsverslag 2006/2007*. Utrecht
- Luken, T. (1995) Interesse en interessemeting. In *Handboek Studie- en Beroepskeuzebegeleiding*. (p. 1750 t/m 27). Alphen a/d Rijn: Samsom H.d. Tjeenk Willink.
- Luken, T. (2007) *Met testen aan het werk. Testen bij het CWI. Nut, gevaren en voorwaarden*. Amsterdam: CWI
- Meijers, F., Kuijpers, M., & Bakker, J. (2006) *Over leerloopbanen en loopbaanleren*. Driebergen: Platform Beroepsonderwijs.
- Onderwijsraad (2007). *Doorstroom en talentontwikkeling*. Den Haag: Onderwijsraad
- Röhrs, H. (1992). A Primary Function of Education. *International Review of Education, Nr. 3, 1992* (28). Dordrecht: Kluwer Academic Publisher.
- Stokking, K.M. (1997). *Determinanten van school- en beroepskeuze in theorie en onderzoek*. Utrecht: Brouwer Uithof BV.
- Werfhorst van de, G. Sullivan, A., & Cheung, S.Y. (2003) Social Class, Ability and Choice of Subject in Secondary and Tertiary Education in Britain. *British Educational Research Journal, 2003* (20), 41-62. London: Carfax Publishing Taylor & Francis Group.